

Gotické umění v Čechách

Rozdělení podle vládnoucích dynastií: Raná = Přemyslovská (od doby vlády Václava I. cca 1230)

Vrcholná = Lucemburská

Pozdní = Jagellonská

Raná přemyslovská gotika

první projevy od r. 1230 přinášejí mniši cisterciáckého řádu – **klášter sv. Františka v Praze** (založila sv. Anežka Česká)

- v přechodném románsko-gotickém stylu kostel sv. Prokopa v Třebíči, Předklášteří u Tišnova
- budují se kláštery na ochranu tzv. zemských stezek = **klášter ve Vyšším Brodě, Zlatá Koruna**
- řada hradů královských, správních i panských – **Zvíkov, Písek, Bezděz, Špilberk, Jindřichův Hradec**
- výstavba prvních měst na pravidelném půdorysu – **České Budějovice** (první výstavné radnice, městské tržnice)
- **Staronová synagoga v Praze** – nejstarší židovská synagoga ve střední Evropě ze 13. století

Vrcholná lucemburská gotika

= nejslavnější období české gotiky za vlády Karla IV. (1346-78).

Karel byl vychován ve Francii, kam jej odvezl otec Jan Lucemburský.

Architektura

Karel IV. přivezl z Francie dvorního stavitele Matyáše z Arrasu

- Matyáš z Arrasu - jeho nejvýznamnější stavbou byl **chrám sv. Víta** (zal. 1344), na místě původní Spytihněvově baziliky. Stavěl v duchu přísné vertikální gotiky osm kaplí s ochozem do výšky triforia.
- Petr Parléř – Pocházel z významné stavitelské rodiny Parléřů. Pokračoval na stavbě **sv. Víta**. Pozměnil původní koncepci, stavbu opticky rozšířil, prosvěttil velkými okny s plaménkovou kružbou a zaklenul ji hvězdicovou klenbou, postavil Svatováclavskou kapli, vstup – tzv. Zlatou bránu a navrhl jižní věž
Za Matyáše byla zahájena stavba **Karlštejna** (pokračovala Parléřovská huť), který byl budován na ochranu říšských korunovačních klenotů. Zvláštní péče byla věnována **kapli sv. Kříže**, kde byly do pozlacené omítky vsazeny leštěné polodrahokamy (stejně je vyzdobena Svatováclavská kaple v chrámu sv. Víta).

Další významnou stavbou byl **Karlův most se Staroměstskou mosteckou věží a Malostranskou věží**.

Podporoval starobyloou tradici slovanské liturgie, nechal postavit **klášter Na Slovanech** (dnes Emauzi), **Betlémská kaple**

Mezi nejvyšší pražské kostely patří **kostel Panny Marie Sněžné**, nebo **chrám Panny Marie na Karlově**.

Byly zahájeny stavby **Týnského chrámu**

Karel IV. Založil **Nové město pražské** s velikými tržními náměstími (**Dobytčí trh, Koňský trh**)

Založil **Karlovu univerzitu - Karolinum**

Podporoval starobylost českého království zdůrazněním kultu sv. Václava a nechal vyrobit

Svatováclavské korunovační klenoty

Byly zlepšeny pražské hradby

Objevila se i cihlová gotika

Podpořil výstavbu **kláštera na Sázavě** (slovanská liturgie)

Významnou stavbou byl biskupský dóm v Olomouci

Mezi nejkrásnější stavby patří **kostel na starém Brně, Hradci Králové, v Nymburku, v Kolíně, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře**

Kláštéry dosáhly obrovské výstavnosti, církve se stala vlastníkem jedné třetiny veškeré půdy např. **Kláster v Roudnici, Sedlci, Kladrubech, Želivý**

Světská architektura – výstavné radnice v Praze, Olomouci

- **městské domy** zachované dodnes v mnoha městech - podloubí
- mosty, kašny, cechovní domy

Nejbohatší města – Praha, Kutná Hora, Jihlava (těžba stříbra), Olomouc ,

v každém městě katedrála nebo kostel –**J. Hradec, Třeboň**. Některé byly do dokončovány až po husitských válkách

tzv. jihočeské dvoulodní kostely sv. Jiljí v Třeboni, sv. Víta v Soběslavi

Pozdní jagellonská gotika

- po husitských válkách – 15. a první čtvrt' 16.st.
- mění se chápání prostoru, mizí snaha o maximální výšku jak oblouku, tak hlavní lodi
- oblíbený je tzv. síňový typ, žebra na klenbách nejsou funkční, ale pouze dekorativní, trojlaločný oblouk, oslí hřbet, nebo stlačený oblouk
- mění se kružba

Stavby

- **Vladislavský sál** (největší bez podpěry ve stř. Evropě) na **Pražském hradu**– zaklenutý hvězdicovou klenbou, ostění oken zvenčí je již renesanční

- architektem byl **Benedikt Ried (Rejt)** z Pístova, postavil i **zámek v Blatné**, dostavba chrámu **sv. Barbory v Kutné Hoře**

- **Prašná brána** – dokončená architektem **Matyášem Rejskem**

V této době výstavba kostelů se sklípkovou klenbou v Bechyni a Táboře.

Sochařství v Čechách

= součást architektury hlavně v portálu

- od 14.st. figurální výzdoba na fasádě i v interiérech chrámů
- sochy nejčastěji dřevěné, polychromované, vzácně vápencové
- nejčastěji **MADONY**, piety, krucifixy, podoby svatých
- postavy zpočátku strnulé, později esovitě prohnuté, přibývá bohatých záhybů roucha – např. 13. století **Madona Třeboňská, Madona ze Strakonice, Plzeňská, Michelská, Zbraslavská**
- mimořádná byla práce **Parléřské huti – socha sv. Václava ve Svatováclavské kapli, busty v trifóriu chr. Sv. Víta** zachycující členy královské rodiny 21 bust (Eliška Přemyslovna, Jan Lucemburský, Blanka z Alois, Anna Svidnická a další, včetně autoportrétu **Petra Parléře**)
- **těž náhrobky přemyslovských panovníků v chrámu sv. Víta**
- **výzdoba Staroměstské mostecké věže na Karlově mostě**
- bronzová jezdecká **socha s. Jiří** na Hradním nádvoří, pravděpodobně dílo bratří z Kluže

- v pozdní gotice oblíbený dřevěný reliéf
- Kolem roku 1400 se mluví o tzv. **KRÁSNÉM SLOHU** – **znaky** – nepřírozenost a strojenost protáhlých esovitě prohnutých postav malou hlavou, zjemnění výrazu, dekorativní stylizace drapérie – nejvíce se projevil u tvorby madon

- **ŘEZBÁŘSTVÍ** - oblíbené byly trojkřídle vyřezávané oltáře – např. **oltář v Levoči na Slovensku od mistra Pavla**

U nás krásné řezbářské dílo – **Oplakávání Krista z hradu Žebráku**

Malba v Čechách

opoždění za architekturou - největší rozkvět byl v době Lucemburků **nástěnná** - v kostelech, hradech (světská tematika) i v měšťanských domech

- **a desková malba** - ovlivněna francouzským krásným stylem
- za Přemyslovců dominuje knižní malba - pasionál abatyše Kunhuty, Velislavova bible, bible chudých - Liber depictus – hlavně kresebné ilustrace
- **15. století je to období vynálezu knihtisku** –Johannes Gutenberg, znalost čtení a psaní se rozšiřuje

Malíři nástěnných a deskových maleb

Před Mistrem Theodorikem se na výzdobě nástěnných maleb na Karlštejně podílel i Mikuláš Wurmser, Mistr emauzského cyklu a Mistr Oswald.

Mistr Theodorik – dvorní malíř Karla IV.

- působil i jako architekt interiéru **kaple sv. Kříže na Karlštejně a Svatováclavské kaple** (do pozlacené omítky jsou vsazeny leštěné acháty)
- Výzdoba kaple sv. Kříže – alegorie Nebeského Jeruzaléma podle Apokalypsy:
- dále deskové obrazy světců a světic, které zastupují církve, království, rytířský stav a univerzitu (127 desek) např. **obrazy sv. Víta , Alžběty, Vojtěcha, Jeronýma, Prokopa** (tříčtvrteční profil a velký nos, portréty svatých s typickým tapetovým pozadím = pozlacený reliéf v nízkém štuku. Malba pokračuje i na rámech, ve kterých je vydlabán malý prostor na ostatky vyobrazených svatých =relikvie)
- ve zlacené stropu jsou skleněné zlatem podložené čočky představující nebe
- na okruh Theodorikových žáků se váže i **votivní obraz pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi 1371 – vliv krásného slohu**

Mistr Vyšebrodský – nejstarší z našich malířů

- jeho prvním dílem je vytvoření **devíti desek pro oltář cisterciáckého řádu ve Vyšším Brodě** (Zvěstování , Narození Páně, Klanění tří králů, Kristus na Hoře Olivetské, Ukřižování, Oplakávání Krista, Zmrtvýchvstání, Nanebevstoupení, Seslání Ducha svatého)
- používá zlaté pozadí, realistické detaily rostlin nebo ptáků = tzv. analytický realismus
- jemná modelace bez prudkých přechodů světla a stínů
- přímo z jeho dílny pochází některé krásné madony např. **madona z Veverí , Strahovská, Vyšehradská**

Mistr Třeboňský – nejmladší dvorní malíř Václava IV. Je považován za největšího got. malíře

- ve svých dílech předjímal tzv. krásný sloh kolem roku 1400, byl ovlivněn i vlámskou (oblast Nizozemí a Belgie) malbou
- zachovány jsou oboustranné malované desky. Z jedné strany jsou pašijové scény např. **Kristus na hoře Olivetské, Kladení do hrobu, Zmrtvýchvstání** Na druhé straně je trojitá arkáda s postavami světic – sv. Markéta, Kateřina, Máří Magdaléna
- na ostatních křídlech (částech) postavy světců
- modelace figur je barevně velmi jemná = šerosvit , postavy protáhlé, štíhlé
- používá červené pozadí se zlatými hvězdami
- do okruhu tohoto malíře je řazena např. **Madona Roudnická**
- 15. století těsně před vypuknutím husitských válek **Mistr rajhradského oltáře – drastické ladění**
- **Ukřižování Krista**
- **Mistr Litoměřický** – již renesanční prvky

Mozaiky

- na jižním portálu **chrámu sv. Víta – Zlatá brána** (skleněná mozaika), původní vstup do chrámu , vytvořili ji benátské umělci ve spolupráci s českými , sklo bylo vyrobeno v českých sklárnách

Knižní malba

- **breviář Jana ze Středy, rukopisy Václava IV.** , husitské kodexy – jsou zde osobitě zpracovány vlivy italské, domácí a západoevropské
- různé notové záznamy - zpěvníky